

Леонід ПРОКОПЕНКО\*

Національна Академія Державного Управління при Президентові України,  
Дніпропетровський Регіональний Інститут Державного Управління

## РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті робиться спроба порівняльного аналізу ролі політичних еліт країн Західної та Центрально-Східної Європи і України в процесі європейської інтеграції. У цьому контексті розглядаються їх характерні риси, об'єктивні і суб'єктивні чинники зростання значення еліти в політичному процесі України в сучасних умовах, в тому числі і в реалізації стратегії європейської інтеграції.

Європейський Союз часто називають проектом політичних еліт, тому для розуміння процесу європейської інтеграції, причин створення і, хоча й суперечливого, але успішного розвитку Європейського Союзу важливо співставити досвід інтеграції країн Західної та Центрально-Східної Європи з українською практикою реалізації євроінтеграційного курсу, з'ясувати, передусім, роль у цьому процесі національних еліт.

Автори „Політологічного енциклопедичного словника” визначають еліту як меншість суспільства, що становить собою достатньою мірою самостійну, вищу, відносно привілейовану групу, наділену особливими психологічними, соціальними і політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні та здійсненні рішень, пов'язаних з використанням державної влади або впливом на неї. В політології склалися два основні підходи до визначення політичної еліти та її ролі в суспільстві: ціннісний, з точки зору якого її визначальною ознакою є духовний аристократизм, заслуги, особиста перевага (культура, освіта, мораль, воля, фізичний стан) одних людей над іншими, та функціональний, за якого головною ознакою політичної еліти вважається соціальний статус людини, її місце і роль у системі владних управлінських структур [12, с. 117-118].

В цілому, можна погодитись з висновком українського дослідника О. Крюкова, що політична еліта - це доволі значний прошарок у суспільстві, де сконцентровано великі економічні, військові, фінансові, наукові, інформаційні, політичні, ідеологічні, культурні та інші важелі, за допомогою яких ця частина суспільства впливає на владні структури, на важливі політичні рішення, загалом на політичну ситуацію в державі [10, с. 24].

Проте, як слушно відзначають українські науковці, більшість визначень поняття „політична еліта” сформульовано для стабільних суспільств, таких як

---

\* Dr Leonid Lwowycz Prokopenko – doktor nauk historycznych, kierownik Katedry Prawa i Integracji Europejskiej, Regionalny Instytut Zarządzania Państwem w Dniepropietrowsku (filia Narodowej Akademii Zarządzania Państwem przy Prezydencie Ukrainy)

країни Європейського Союзу. Розвинутість політичних еліт країн Європейського Союзу обумовлюється рядом чинників.

По-перше, вони мають за плечима давню історію, оскільки в Західній Європі процес формування централізованих національних держав розпочався з XIV-XV ст. і на сьогодні в них склалися соціально добре структуровані нації та національні еліти.

По-друге, західні еліти розвивалися в іншому цивілізаційному руслі, маючи в якості стрижня взаємозв'язок держави і громадянського суспільства, багатий досвід і традиції демократичних інститутів, наявність різних центрів політичної активності і влади [1, с. 86; 10, с. 24].

По-третє, там з часів Середньовіччя склалися спільні цінності, які базуються на тривалому цивілізаційному доробку Європи, що сформувався головним чином завдяки грецькій культурі, римському праву та універсальній християнській ідеї [18, с. 16].

На останньому слід особливо наголосити, оскільки мова йде про ті спільні цінності, які склали основу європейського об'єднання, були однією з його передумов. В основі європейської інтеграції лежить взаємне визнання спільних цінностей, які власне й знайшли закріплення в умовах вступу до ЄС, так званих Копенгагенських критеріях, визначених на засіданні Європейської Ради в Копенгагені у червні 1993 р.

По-четверте, для західноєвропейських еліт характерною є ясність національних інтересів і геополітичних цілей. Якщо в XIV - на початку XX ст. обґрунтування необхідності європейської єдності було справою окремих інтелектуалів та політичних діячів, якими, починаючи від юриста французького короля Філіпа IV Вродливого П'єра Дюбуа (1306 р.) та відомого італійського поета Данте Аліг'єрі (1308 р.) і до Другої світової війни, було розроблено до 200 планів і проєктів європейського єднання, то після Другої світової війни ідея європейської єдності набуває нових абрисів та акцентів. Головним з них було те, що до такого об'єднання починає схилитися і політична еліта Західної Європи.

До об'єднання її спонукало декілька основних мотивів, серед яких слід виділити надію забезпечити безпеку і мир на континенті, стремління до свободи і мобільності, сподівання на економічний розвиток та добробут, бажання зберегти економічний і політичний вплив у світі, впевненість у перевагах демократичної альтернативи неприйнятному націоналістичному пануванню. Розуміння необхідності цього і врахування ступеня готовності європейського суспільства визначили подальшу логіку європейської інтеграції [2, с. 2].

Про впевненість політичної еліти Західної Європи у перевагах об'єднання свідчить вся історія європейської інтеграції. В якості прикладів можна навести декілька ключових моментів з її перебігу. Коли I Конгрес європейських рухів (Гаага, травень 1948 р.) та створена з його ініціативи Рада Європи (травень 1949 р.) не виправдали сподівань прихильників об'єднання, це змусило їх шукати нові шляхи інтеграції. Наслідком стало утворення в 1951 р. з ініціативи Жана Моне, Робера Шумана (Франція), Конрада Аденауера (Німеччина), Альчідо де Гаспері (Італія), лідерів країн Бенілюксу, які ввійшли в історію як „батьки Європи”, Європейської спільноти з вугілля і сталі (ЄСпВС).

Успіхи ЄСпВС надали імпульс подальшому розвитку євроінтеграційних процесів. У 1954 р. Ж. Моне залишає посаду президента Вищого органу

Європейської спільноти з вугілля і сталі задля подальшого просування ідеї єдиної Європи. З цією метою він, разом з 34 політичними й профспілковими діячами країн ЄСпВС та Великої Британії, створює у жовтні 1955 р. Комітет дій за Сполучені Штати Європи. Комітету вдалося об'єднати керівників християнсько-демократичних, ліберальних і соціалістичних партій, які представляли дві третини електорату семи країн. У його діяльності взяли участь такі впливові політики 50-70-х рр. як французькі прем'єр-міністр Гі Молле, міністр закордонних справ Крістіан Піно, держсекретар Моріс Фор, майбутні французький президент Валері Жіскар д'Естен, німецькі федеральні канцлери Віллі Брандт, Гельмут Шмідт, Курт Кізіnger, італійський прем'єр-міністр Альдо Моро та ін. Комітет розгорнув широку роботу по пропаганді ідеї європейської інтеграції серед урядів, парламентів і громадськості [7, с. 76-77].

Ж. Моне та його однодумці розробили проект формування Спільного ринку, підтриманий конференцією міністрів закордонних справ ЄСпВС (Мессіна, 1955 р.). Результатом стало підписання 25 березня 1957 р. у Римі договорів про заснування Європейської економічної спільноти (ЄЕСп) та Європейської спільноти з атомної енергії (Євратом).

В якості іншого прикладу можна назвати початок 80-х рр., який отримав назву періоду „європесимізму”. Але самміт у Фонтенбло (червень 1984 р.) продемонстрував політичну рішучість лідерів західноєвропейських країн рухати вперед у напрямку до ЄС увесь комплекс відносин між країнами ЄЕСп. Політичні лідери при цьому спиралися на активну підтримку економічної еліти, яка у квітні 1983 р. створила Європейський круглий стіл промисловців (Еигореап Кошкі Табіє ої” Іпсізігіаізізі), метою якого було остаточне впровадження Єдиного ринку. Влітку 1983 р. їх підтримав Європейський союз конфедерацій промисловців і роботодавців, висловившись теж на користь посилення ринкової інтеграції.

У підсумку, в лютому 1986 р. був підписаний Єдиний європейський акт (ЄЄА), який визначив подальші цілі європейської інтеграції, поставивши за мету створення до 1 січня 1993 р. єдиного внутрішнього ринку. Крім того, в ЄАА було поставлено питання про створення

Європейського Союзу, який мав стати не лише економічним, а й політичним інститутом. Це завдання, як відомо, було реалізоване підписанням Маастрихтського договору 1992 р.

Ясність національних інтересів і геополітичних цілей були характерними й для еліт Угорщини, Польщі, країн Балтії та інших країн Центрально-Східної Європи. Так, наприклад, в Угорщині між шістьма парламентськими партіями було підписано Спільну заяву про європейську інтеграцію. Такі кроки створили передумову для схвалення парламентом необхідних політичних рішень, прийняття гармонізованого законодавства та відповідного спрямування бюджетної політики. Аналогічно, у польському Сеймі в серпні 2001 р. теж був укладений понадпартійний Пакт у справі європейської інтеграції [9, с. 269; 18, с. 376-377].

Як наслідок, маючи приблизно однакові стартові умови з Україною, вони з 1 травня 2004 р. стали повноправними членами Європейського Союзу. Отже, історія європейської інтеграції підтверджує поширену думку про європейський інтеграційний проект як проект європейських політичних еліт, які реалізували його, будучи переконаними у перевагах такого об'єднання.

Перед українською елітою стоїть завдання наблизитися за своїми сутнісними ознаками до рівня елітних прошарків європейських країн усталеної демократії. Лише таким чином вона зможе здійснювати свої суспільні функції щодо розв'язання проблем, які постають під час реалізації обраної нашою країною стратегії європейського вибору. Проте, на сьогодні українська еліта поки що не виконує своєї місії, що вимагає уважного аналізу причин цього явища [14, с. 6].

Процес формування політичної еліти в Україні, її ціннісні орієнтири знаходиться в центрі уваги дослідників, які висловлюють з цього приводу різні точки зору. Зокрема, частина політологів відносить до політичної еліти лише представників владних структур як загальнодержавного, так і місцевого рівнів, тобто службовців адміністрації президента, урядовців, парламентарів, чиновників органів регіонального управління, називаючи таку політичну еліту „формальною” [11, с. 25]. Оскільки, як формальна політична еліта, вона відповідає лише окремим якісним рисам цього поняття, ряд науковців (В. Малінкович) пропонує користуватися терміном „істеблішмент”, розуміючи під ним політичну верхівку. Деякі вчені використовують поняття протоеліти, або навіть (В. Полохало) псевдоеліти [10, с. 62-64; 12, с. 118].

Характеризуючи її як протоеліту, мають на увазі її надзвичайно неоднорідний склад з точки зору соціально-політичного походження, компетентності, професійних якостей та ідеологічних орієнтацій [3, с. 145]. Про це свідчать дані соціологічного опитування, проведеного у липні 1997 р., коли відповіді на запитання: „Які з перелічених якостей, на вашу думку, властиві українським політикам?” розподілилися наступним чином: „безвідповідальне базікання” – 61%, „прагнення вирішити свої проблеми, використовуючи своє становище” – 58%, „схильність до шахрайства” – 34%, „лінь” – 17%; „прагматична установка на конкретний результат своєї діяльності” – 9%; „здатність до творчості” – 6%; „чесність” – 4%; „безкорисливість” – 2%; „важко відповісти” – 10% респондентів. За наступні роки ситуація в цьому плані не змінилася на краще [8, с. 384].

В цілому, ці дані підтверджують думку О. Крюкова, що Україна на сьогодні не має цілісної та ефективної політичної еліти, яка відповідала б загальнонародним інтересам, конкретно-історичним умовам, традиціям та менталітету народу. Натомість існує, за його висловом, нестабільний конгломерат з напівзруйнованого минулого та запозиченого, часто напіввипадково, чужого досвіду [10, с. 78].

Найчастіше акцентують увагу на наступних головних проблемах української еліти:

- невідповідність і закритість від суспільства, оскільки на відміну від західних еліт український досвід, як зазначалося, не включає розвиток традиції громадянського суспільства;
- сутнісна безвідповідальність та анархізм, які, за визначенням О. Литвиненка, сягають коріннями у відомий феномен намісництва, коли українські еліти виступали не власне як державні еліти, а як еліти намісницькі - ті, що лише передають накази і виконують функції місцевої адміністрації;
- домінування психології тимчасовості та особистого збагачення, розходження між деклараціями та практичними діями і, як наслідок, превалювання особистих і групових інтересів над суспільними;

- „негативна селекція” елітного рекрутування, яка призводить до патроно-клієнтарних рис еліти, унаслідок чого прошарок „кращих людей” та прошарок тих, хто приймає рішення, перетинаються незначною мірою;
- часто саморуйнівна діяльність політико-елітарних структур;
- відносно низький рівень професійної підготовленості значної частини політичної еліти, відсутність необхідного справжній еліті стратегічного мислення;
- управлінська беспорядність, низька ефективність політико-управлінської діяльності в цілому і якості ухвалюваних політичних рішень зокрема [10, с. 172-173; 14, с. 5-9, 21; 16, с. 52].

У той же час унаслідок ряду об'єктивних і суб'єктивних чинників значення еліти в політичному процесі протягом останніх десятиліть постійно зростає.

По-перше, від якості еліти, її кваліфікації, соціальних та етичних характеристик безпосередньо залежить якість управлінських рішень, що приймаються елітою. Це особливо актуально для пострадянських країн, де відбувається зміна еліт, оскільки її слабкість і низька якість є суттєвим елементом глибокої соціальної, економічної, політичної, духовної кризи суспільства [1, с. 4-5]. Враховуючи зазначені вище негативні риси української еліти, вона виступає скоріше генератором стагнації, аніж розвитку [14, с. 16]. Отже, формування кваліфікованої еліти є однією з умов виходу з цієї кризи.

По-друге, сучасні глобалізаційні процеси принципово змінюють критерії та технології управління соціально-політичними процесами. А це вимагає, як зазначає Р. Войтович, вироблення адекватної стратегії національної системи державного управління, яка полягає не лише в збереженні державності, але й забезпеченні злагоди в суспільстві, розділеному переважно на людей зі стилем мислення індустріальної епохи (які часто не розуміють виклику сучасної ситуації, обумовленої розвитком глобалізаційних процесів) та пост індустріальної епохи (які вбачають у державі перш за все сервісну інституцію, спрямовану на надання управлінських послуг). З цього випливає необхідність формування принципово нового типу управлінської еліти в Україні, яка має запобігти зіткненню вітчизняних реалій зі стандартами глобалізаційного розвитку, забезпечивши ефективність соціальних, економічних, технологічних, соціально-психологічних процесів, що відбуваються в суспільстві, модернізувавши систему державного управління та подолавши інерцію усталених стереотипів мислення [4, с. 33-35].

По-третє, глобалізація робить безперспективною концепцію традиційного наздоганяючого розвитку України. Це вимагає від державної влади, управлінської еліти розробки новітньої національної стратегії розвитку побудованої на досягненні технологічних проривів [4, с. 34-35, 41].

По-четверте, на думку ряду дослідників, основним джерелом впливу держав у ХХІ ст. стане приналежність до того чи іншого регіонального об'єднання і саме регіональні структури будуть визначати світопорядок, який базуватиметься не на США чи ООН, а на співтоваристві взаємозалежних регіональних об'єднань. Отже, посилення тенденції до регіоналізації ставить перед національною елітою завдання визначення чіткої зовнішньополітичної стратегії, спрямованої на забезпечення приєднання України до найбільш перспективного регіонального об'єднання [13, с. 55].

Таким чином, формування політичної еліти в Україні має здійснюватись сьогодні відповідно до загальнонаціонального інтересу, а не базуватися на корпоративних чи ідеологічних засадах і за своїми сутнісними ознаками вона має наближатися до рівня європейських еліт.

У процесі формування політичної еліти в Україні вкрай важливо забезпечити досягнення таких важливих її характеристик, особливо для управлінської еліти, як єдність та диференціація. У даному випадку під єдністю розуміється взаємодія основних груп, що утримують владу і здійснюють керівництво суспільними справами, а також відповідні норми, які регулюють цю взаємодію. Диференціація ж стосується поділу праці, інституційної розмежованості управлінської еліти та організації автономії її окремих груп. Об'єднані еліти постійно взаємодіють через канали, що забезпечують їм доступ до центрів прийняття політичних та управлінських рішень. У зв'язку з цим українські дослідники В. Шахов та М. Михальченко підкреслюють необхідність досягнення єдності, консолідації української еліти на основі консенсусу між ними [16, с. 52-53].

Досягнення компромісу, у першу чергу, залежить від ступеня зацікавленості учасників конфлікту у пошуку взаємоприйняттого рішення. На жаль, національні реалії часто-густо демонструють відсутність подібної зацікавленості. Досвід останніх років показує, що проста зміна моделі правління внаслідок конституційної реформи не гарантує розвиток ефективної демократії і вироблення ефективної зовнішньополітичної стратегії. Відсутність консенсусу як на рівні усього суспільства, так і на рівні вищих органів державної влади та політичної еліти і, як наслідок, постійне протистояння лише заводить суспільство до глухого кута [5, с. 8; 12, с. 64]. Замість державницького підходу до розв'язання соціально-економічних і політико-ідеологічних проблем, як підкреслюють В. Кремень та В. Ткаченко, перевага надається міжклановим й міжпартійним „розборкам” [8, с. 435].

На думку Д. Шерра, це фактично свідчить про неспроможність влади запропонувати суспільству об'єднуючу національну ідею, що унеможливило формулювання чітко визначеного стратегічного зовнішньополітичного курсу, послідовного і прогнозованого, який би спирався на широку підтримку громадськості [17, с. 9].

Аналізуючи українські реалії, слід враховувати діалектичну взаємообумовленість двох процесів. По-перше, українське суспільство ще не визначилось остаточно з концептуальними засадами подальшого суспільно-політичного розвитку. Як слушно зауважує В. Ткаченко, ми почали шлях до незалежності, не маючи наукової концепції самої незалежності. Серйозні перетворення в суспільстві, підкреслює він, неможливо проводити без науково обгрунтованого стратегічного курсу, загального плану структурної політики, яка б ґрунтувалася на передбаченні, на власних умовах і можливостях, на закономірностях уже набутого в інших країнах досвіду [15, с. 54]. Це зрозуміло, бо суспільство, яке перебуває в аморфному стані, неспроможне визначитися зі стратегією, вироблення стратегії справа політичної еліти. Проте, по-друге, виявилось, що й сама еліта неспроможна це зробити, вона діє переважно методом спроб і помилок.

Отже, аморфність суспільства, з одного боку, не дає можливості вищим владним структурам та політичній еліті країни розробити й здійснити ефективні соціально-економічні перетворення, виробити стратегію зовнішньої політики, яка

відповідає національним інтересам, а з іншого, перманентно розколота, незконсолідована на основі консенсусу українська еліта сама провокує суспільну нестабільність і подальший розкол суспільства [10, с. 74, 178; 16, с. 53].

Аналізуючи зовнішньополітичні програми українських політичних партій і виборчих блоків під час парламентських виборів 2002 р., О. Ковальова слушно зазначала, що більшість з них декларувала підтримку курсу на європейську інтеграцію України, проте жодна з них не запропонувала євроінтеграційну ідею як основу своєї передвиборної програми, пов'язавши національні інтереси України і успіх внутрішніх реформ із необхідністю запровадження європейських стандартів в усі сфери суспільного життя [6, с. 235]. Ситуація мало змінилася під час виборів до Верховної Ради України у 2006 та 2007 р., коли зовнішньополітичний курс країни був перетворений на заручника внутрішньополітичної ситуації.

Отже, говорячи про реалізацію курсу на європейську інтеграцію, зрозуміло, що досягнення Україною Копенгагенських критеріїв, передусім політичного критерія, який згідно рішенням Люксембурзького самміту (грудень 1997 р.) є передумовою початку будь-яких переговорів про вступ, і забезпечення самого вступу до Європейського Союзу можливе лише за досягнення єдності української політичної еліти щодо стратегії європейської інтеграції.

Це вкрай важливо, оскільки держава-нація виникає лише тоді, коли різні групи населення об'єднуються заради досягнення спільної і усвідомленої мети, реалізації спільного завдання. Як вже відзначалося, в основі європейської інтеграції лежало формування і утвердження спільних цінностей, які стали передумовою європейського об'єднання. Україна на сьогодні роз'єднана, тому об'єктивною необхідністю є утвердження єдиних цінностей „політичної нації” як умови становлення і національної держави, і члена ЄС [15, с. 9].

Особливо це стосується управлінської еліти в силу її місця і ролі в системі влади та владних відносин. Адже влада діє як механізм уніфікації, структурування, зняття суперечностей, що неодмінно виникають унаслідок різноманітності інтересів членів суспільства. У зв'язку з цим дуже важливим для усвідомлення управлінською елітою свого місця в системі політико-владних відносин є підвищення рівня її громадянської компетенції. Головна проблема тут полягає в усвідомленні управлінською елітою суспільних і особистих інтересів і знаходженні відповідного балансу цих інтересів з метою формування такого середовища, в якому Україна зможе швидко розвиватися, підвищуючи рівень життя людей та досягаючи найвищих демократичних стандартів [16, с. 50, 56].

Що стосується європейського вибору України, то виходячи із суспільних потреб, управлінська еліта має інституційно та адміністративно забезпечити реалізацію курсу на європейську інтеграцію, максимізувавши при цьому його переваги і мінімізувавши витрати.

Отже, умовою успіху на шляху реалізації європейського вектору має стати усвідомлення політичною елітою необхідності модернізації і радикального реформування України, які збігаються з її євроінтеграційними прагненнями, налагодження на цій основі конструктивної взаємодії.

## ЛІТЕРАТУРА

- [1] Ашин, Г.К. *Основы политической злитологии: учеб. пособ./* Г.К. Ашин, А.В. По-неделков, В.Г. Игнатов, А.М. Старостин. - М.: Приор, 1999. - 304 с.
- [2] Вайденфельд, В. *Европа от А до Я. Справочник европейской интеграции* / В. Вайденфельд, В. Вессельс; пер. с нем. Л. Греле. - Рига: Alberts XII, 2002. - 544 с.
- [3] *Взаимодействие элит в социально-политическом процессе современной России: учеб. пособ./* В.Г. Игнатов, И.Ф. Денисенко [и др.]. - Ростов-на-Дону: Изд-во СКАГС, 2001. - 353 с.
- [4] Войтович, Р. *Концептуальні засади формування національної управлінської еліти в умовах глобалізації (на прикладі досвіду пострадянських держав)!* Р. Войтович // *Формування й оновлення політико-управлінської еліти в сучасній Україні: зб. наук, пр./ за заг. ред. М.І. Пірен.* - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - С.33-47.
- [5] Волошенюк, О.В. *Плюралізм та консенсус в умовах розвитку демократії в Україні/* О.В. Волошенюк // *Державне управління та місцеве самоврядування: Тези VII Міжнар. наук. конгресу, 29-30 березня 2007 р.* - Х.: Вид-во ХарPI НАДУ „Магістр”, 2007. - С.8-9.
- [6] Ковальова, О.О. *Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України/* О.О. Ковальова. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН Укр., 2003. - 339 с.
- [7] Копійка, В.В. *Європейський Союз: заснування і етапи становлення/* В.В. Копійка, Т.І. Шинкаренко. - К.: Ін Юре, 2001. - 448 с.
- [8] Кремень, В. *Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації/* В. Кремень, В. Ткаченко. - К.: ДрУк, 1999. - 446 с.
- [9] Кравчук, І.В. *Гармонізація національних правових систем з правом ЄС/* І.В. Кравчук, М.В. Парапан. - К.: Слово, 2004. - 320 с.
- [10] Крюков, О.І. *Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення/* О.І. Крюков. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - 252 с.
- [11] Пірен, М. *Соціально-психологічні механізми формування сучасної управлінської еліти/* М. Пірен // *Формування й оновлення політико-управлінської еліти в сучасній Україні: зб. наук, пр./ за заг. ред. М.І. Пірен.* - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - С.58-70.
- [12] *Політологічний енциклопедичний словник/* відп. ред. Ю.С. Шемшученко, В.Д. Бабкін. - К.: Генеза, 1997. - 400 с.
- [13] Приходько, О.В. *Какая Европа нужна США?!* О.В. Приходько // *США-Канада: економіка, політика, культура.* — 2006. - №2. - С.45-68.
- [14] *Роль еліт у трансформаційному суспільстві: мат-ли „круглого столу”.* - К.: НІСД, 2003. - 96 с.
- [15] Ткаченко, В. *Україна: на межі цивілізацій (історико-політологічні розвідки)!* В. Ткаченко, О. Реєнт. - К.: Ін-т історії України НАН Укр., 1995. - 159 с.
- [16] Шахов, В. *Усвідомлення управлінською елітою політико-владних відносин/* В. Шахов // *Формування й оновлення політико-управлінської еліти в сучасній Україні: зб. наук, пр./ за заг. ред. М.І. Пірен.* - К.: Вид-во НАДУ, 2005. - С.48-57.
- [17] Шерр, Джеймс. *Зовнішня політика наступного президента: суворі обмеження, важкий вибір!* Джеймс Шерр // *Національна безпека і оборона.* - 2004. - №9. - С. 40-43.
- [18] Łastawski, K., *Od idei do integracji europejskiej. Od najdawniejszych idei do Unii 25 państw.* Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2004. - 424 s.

---

**ROLA ELIT POLITYCZNYCH W REALIZACJI STRATEGII INTEGRACJI  
EUROPEJSKIEJ UKRAINY**

Streszczenie

Autor artykułu podjął próbę porównawczej analizy elit politycznych krajów Zachodniej oraz Środkowej i Wschodniej Europy w procesie integracji europejskiej. W tym kontekście są rozpatrywane charakterystyczne cechy, obiektywne i subiektywne czynniki zwiększenia znaczenia elity we współczesnych politycznych procesach Ukrainy, również w realizacji strategii eurointegracji.

*Złożono w redakcji w marcu 2009 r.*